

ACC. N:R M. 9555:1-8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av: Herman Nilsson
Härad: V. Göinge Adress: Plattana bot. 231, Hässelholm
Socken: Stoby Berättat av: Densamme
Uppteckningsår: 1944 Född år 1877 i Skärkinds förs.

Lilla jul och lille jul-afton. s. 1-8.

L. U. F. 47

Lud. L. U. F. 47.

Lilla jul och lilla julafton.

1. Särskilt kring dagen närmast julafton koncentreras sig brädsken och arbetsintensitetens arbete och stora tillbringningar. För allt som som inte var medkunnigt förr måste då utföras. Därför ansågs också denna dag, som av de gamle benämndes "lille julafton" för årets skrämigaste dag. Då var det inte för manfolken att vara borta, ty då kom om de voro inte från timmerna trevliga att vara nära, då de hade brädskenarbete.

På julafton var man tidigt uppe för att utföra arbete såsom att drängarna skulle föra dagningen svarta värmeugnarna. Man hade nämligen i de flesta gårdar, gjutugnar av järn å vilka Adam och Eva i paradiset. B. E. Grens Strid med draken, på framsidan Simsons Strid med lejonet. Därför kallades de, Simsons "kalle-orna". Ungarna skulle vara blompa och tändande innan snar i huset gav dem sitt erskämmande.

Vid middagstiden samlades man inne i Stugan för att "doppa i grytan". En stor matgryta sattes upp på det avlångt ekbordet. Omkring detta samlades man. Och så doppade man de långa brödskiivorna i det späd, som blivit då sovel kokats. Det skeddde under angenämt och glädligt samtal, som språk samt med en viss höftidighet. Särskilt barnen längtade efter att få doppa i grytan. Dagen kallades och på sinä håll för "dopparsdagen".

4. Lucia firades här i orten som jag från min barnblom kan framdraga, och då kan vi gå över femtio år tillbaka i tiden. Men det var i större samhälle och bland ståndspersonerna, och på herrgårdarna bland herrskapet, på sjukhusen. En vacker flicka klädd i vit dräkt bjöd Luciadagemorgon kaffe på de sängliggande, på huvudet hade hon en papp eller metall krona, och i den var insatta brännande ljus, sedan gick sedan ut på landet, till en och annan bondgård där en av dottrarna blev ljusbringerskan.

och till föremingar som firade Luciafester.

9. I äldre tid hörde slakten till de viktigaste förberedelser,
som framför allt föregick julens värdiga firande.

I oktober eller eller november, den förra nämnda månaden
var ju slaktmånad. I en välförsedd bondgård skötades
som får en ko eller oxe. Man började först med soimen.

Men en torpare eller husman behöll sin gris till en fjorton
dagar före jul. Det var en högtidsdag då, som de gått
utom fläskt en tid. Innan de skulle ihop med slakten, skulle
de hava slaktesuppen som inmyndigades i kaffe s. k. "kaffegöta".
På man och skindom tre, skulle vara slaktaren behjälplig.

Var det en stor gris som julagrisen skulle vara, så blev det
många gånger nog arbete innan de fick honom på slakt-
bänken, komman i huset tog blodet och var tillrättat med en
Sjarm, där hon skulle rösa blodet så det ej kom till att
trossa på den tiden för tjugo år tillbaka bedövades ej
djuren vid slakt som orstävät, "du ignar väl inte för svin-
störig" och vid den tiden hördes som stösig byggden runda

i Lieliga morgonstunden, slakten skulle förrigåss i "ottan", så
det skulle ^{varit} ~~ändan~~ blökat innan det blev ljus. Var kvinnan
opasslig så tog hon grannkvinnan till hjälp, på en bondgård
var det innepiggen som tog blodet vid slakt, var hon motvillig
till det, så ^{gick} kvinnorna brävt att tala om, att nu var piggen "säden"
för hon kunde inte laga blodet vid slakt. För förebygga att det
kommande föriset ej fick lyta. Efter slakten blev mat och ^{älskliga}
kaffegöcker utdruckna, slaktaren fick en bit slakt, och han skär
alltid utspring stickhålet på grisen, och den biten bröde slaktaren
till, de andra hjälparna var av de närmaste grannarne, och
det var bytet hjälps, så var de ju med på svina gillet, en
gammal sed i göinge, var att hjälps grannar imellan, Eogs
ej betalt.

10. "Boivotta" var att arbetet utfördes i arla morgonstunden
att sliga upp knast på morgonen, det var att komma upp i "ottan"
står av julpredikan på juldagsmorgon vid ljus, som var vid
kato hem tiden på morgonen, och benämndes "ottasång".
11. Trettondedagsfesten med julen var i regel den sista.

av mera högtidlig natur, som man anordnade under julen.
Några dagar till med lekstugar och nöjen, så som stultigen
frukt, som "brödde juten ut." Och så var det att återgå till de
vanliga förhållandena och sedvanliga bestyrren.

Var där vackers städföre så anordnades städpartier
och fruktsbaler.

Nyårsafton hörlde till en vacker ^{sed} vid Fornslaget ringa in det
nya året i församlingarnas kyrkor, "och skjuta av det gamla året."

Gick man ut då hördern an skotten knalla rundt omkring i
byggderna det ^{gav} i skogsbackarne. i byarna i trakten, vilket
på sitt sätt gav en högtidlig stämning. I allmänhet skulle man

den aftonen vara uppe tills man skrivit det nya året över dörr-
posten. I Östra göinge brukade man bära omkring en Njarna-
Isbettonledagsstjärnan. Afton hade på en klång flöjel en tre- eller
fem kantig lyftla, som var gjord av tusent papper. I denna
brann ett gas, och bars sedan samma lyftla i spring i gårdarna.

Afton Njarna bäsaren såg man i regel de "tre vise männen från
österlandet", besödes som Joséf och Maria, underståndom

även andra utbländade personer. I segel leura dessa trehantiga
spelsmässor av papp. Vid ankomsten till en gård sjöng man:
Goder afton, goder afton, både herre och fru,
Husbonds, matmoder, var lustig och glad.
Vi önskar er alla en lycklig god jul:
I frim attåttycker bevara er Gud.

Från Midian komma de männen tre,
De ville den nyfödde kungen se,
De offrade sökelse, myrskam och guld.
Den nyfödde kungen vare oss huld,
Tre vise män och hedringar,
Som komma från Midian till Betlehem,
Upp bära sina gåvor,
Med största hjärtans söselse,
Och skänkte honom hävor
Guld, myrskam och sökelse.

Ti haerom en Judas så ful:
Jag tror han är kommen från Skogen,
Han har en massa tix som en tur,

den lutar i lock till ut-brögen.

Man hade en person med i sällskapet. Föreställande Judas,
vilken var någon slags narr eller solighetminister vid tillställningen.

Denne hade ibland en påls med saggen vänd utåt, samt en
stulformig mössa, också de övriga. Han bar också "junggen" och
tillkom det därför honom att bära de gåvor, bröd eller matvaror, samt
ljus till stjärnan, som man erhöi.

Om man man lämnade gåden brukade man sjunga:

Haven tack, haven tack, för en redlig skänk.

Eder skänk skall vara hos Gud betänkt.

Så haer vi nu en lycksalig god jul: . . .

God natt, god natt!

I Västra Götalands län har ej betänktedagsstjärnan varit från de
äldre omtalade. Men i min barndom om talade de äldre att i deras
ungdom var det en sed vid nyårshelgen att bära nyårstjärnan

L. U. F. 47

ACC. N:R M. 9555:8.

8

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

med de tre vise män, den ene var svärdad i ansiktet, och hade
Egg skjutet om sig och långa stavar i sina händer, de sjöng
en nyårsång vid varje gård de besökte, en som lade upp gåvor
som de hade till ett gemen som julagille för ungdommen,
folket var gästfräa i jule tid, en besökande i en gård i jule-
tid fick ej gå därifrån utan bliva bjuden på något, om ej annat
Så en sup brännvin, och en mun dricka av det på bordet stående
Erästropet, hembruggela drickat som var dubbelt så starkt till
julen, än den övriga delen om året, ingen fick gå objuden
från en gård, för då bar han bort julen, så var sällan och
Tanke sättes i gamla tidens gång.